

MAZOWIECKI
WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR
ZABYTKÓW

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Warszawie
Delegatura w Radomiu 26-600 Radom, ul. Żeromskiego 53
Tel.: (48) 363 92 14. Tel./fax (48) 363-85-14
www.mwzkz.pl; mail: radom@mwkz.pl

Radom, 13 marca 2025 r.

DR.5142.4.3.2025.TG

DECYZJA 157 /DR/25

Działając na podstawie art. 89 pkt 2, art. 91 ust. 4 pkt 4, art. 6 ust.1 pkt 1b, art. 7 pkt 1, art. 31, art. 36 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292), §1 ust. 1 pkt 1a, §3, §12 Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków z dnia 2 sierpnia 2018 r. (Dz. U. z 2021 r. poz. 81), art. 104 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U.2024, poz.572)

w związku z wystąpieniem: Gminy Zwolen, reprezentowanej przez Pana mgr. inż. Arkadiusza Sulimę, Burmistrza, wniosek z dnia 28.02.2025 r., data wpływu: 03.03.2025 r.

w sprawie: uzyskania pozwolenia na przeprowadzenie prac konserwatorskich przy zegarze słonecznym aut. Tadeusza Ratuszyńskiego, na Pl. Kochanowskiego w Zwoleniu, na działce ewid. nr 5814

ORZEKAM

1. **Udzielić pozwolenia Gminie Zwolen na przeprowadzenie prac konserwatorskich przy zegarze słonecznym aut. Tadeusza Ratuszyńskiego na Pl. Kochanowskiego w Zwoleniu, na działce ewid. nr 5814– zgodnie z wnioskiem i programem prac konserwatorskich, aut. Mariusza Borkowskiego, 2024 r.**
2. **Ważność niniejszego pozwolenia upływa z dniem 31.12.2028 r.**

UZASADNIENIE

Planowane zamierzenie dotyczy terenu historycznego śródmieścia Miasta Zwolenia, wpisanego do rejestru zabytków byłego województwa kieleckiego prawomocną decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach pod nr rej. 195 z dnia 07.04.1955 r. Obszar ten podlega ochronie konserwatorskiej na podstawie zapisów miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Zwolenia zatwierdzonego uchwałą Rady Miejskiej w Zwoleniu nr XIII/95/20223 r. z dnia 25.11.2003 r. (Dz. U. Woj. Maz. Nr 322, poz. 10 337 z dnia 31.12.2003 r.) ze względu na usytuowanie w strefie ochrony konserwatorskiej układu urbanistycznego.

Stąd kompetencje MWKZ do wypowiedzania się w tej sprawie zgodnie z art. 36 ust. 1, pkt 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ze stanowiska konserwatorskiego stwierdzam, iż przeprowadzenie prac konserwatorskich przy zegarze słonecznym aut. Tadeusza Ratuszyńskiego (na Pl. Kochanowskiego w Zwoleniu, działka ewid. nr 5814) zgodnie z przedłożonym programem prac konserwatorskich, aut. Mariusza Borkowskiego wpłynie pozytywnie na stan techniczny, estetyczny oraz ekspozycję tego cennego obiektu.

Dlatego orzekam jak wyżej.

verte

POUCZENIE

1. Postępowanie w sprawie wydanego pozwolenia może zostać wznowione, a następnie pozwolenie

może zostać cofnięte lub zmienione na podstawie art. 47 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

2. W terminie 14 dni od dnia doręczenia decyzji strona może zrzec się prawa do wniesienia odwołania. Oświadczenie należy złożyć Mazowieckiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków (MWKZ).

3. Z dniem doręczenia MWKZ oświadczenia o zrzeczeniu się prawa do wniesienia odwołania przez ostatnią ze stron postępowania, decyzja staje się ostateczna i prawomocna.

4. Decyzja podlega wykonaniu przed upływem terminu do wniesienia odwołania, jeżeli jest zgodna z żądaniem wszystkich stron lub jeżeli wszystkie strony zrzekły się prawa do wniesienia odwołania.

5. Niniejsze pozwolenie nie zwalnia z obowiązku uzyskania innych pozwoleń i zgłoszeń wymaganych przepisami prawa.

6. Właściciel lub użytkownik obiektu zobowiązany jest do zawiadomienia MWKZ o wszystkich okolicznościach ujawnionych w toku robót, które mogą mieć ujemny wpływ na stan zachowania zabytku oraz zmienić zakres prac określonych w pozwoleniu.

7. Należy zawiadomić wojewódzkiego konserwatora zabytków o terminie rozpoczęcia i zakończenia wskazanych w pozwoleniu prac;

8. Zobowiązuje się wnioskodawcę do dokonywania odbioru częściowego i końcowego wykonanych prac z udziałem wojewódzkiego konserwatora zabytków;

9. Jednocześnie MWKZ informuje, iż w przypadku natrafienia w trakcie robót ziemnych na przedmioty, co do których istnieje przypuszczenie, że są zabytkami, należy roboty przerwać i powiadomić o fakcie odkrycia MWKZ (art. 32 i 33 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami)

10. Od decyzji niniejszej służy stronom odwołanie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w Warszawie, które strona może wnieść w terminie 14 dni od dnia doręczenia niniejszej decyzji, *za pośrednictwem tutejszego organu (Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Warszawie Delegatura w Radomiu, 26-600 Radom, ul. Żeromskiego 53, p. 345, tel. 48/363-85-14; 48/363-92-14; mail: radom@mwkz.pl).*

z up. Mazowieckiego Wojewódzkiego
Konserwatora Zabytków

Monika Lipko

Zastępca Kierownika Delegatury w Radomiu
/dokument opatrzony podpisem elektronicznym

Otrzymują:

1. Wnioskodawca
2. 2 x a/a

Zwolnione z opłaty skarbowej na podstawie art. 7 pkt 3 Ustawy z dnia 16 listopada 2006 r. o opłacie skarbowej (Dz. U. z 2024 r. poz. 1222, ze zm.).

Kwalifikowany podpis elektroniczny ma skutek równoważny podpisowi własnoręcznemu (art. 25 ust. 2 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 910/2014 z dnia 23 lipca 2014 r. w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym oraz uchylające dyrektywę 1999/93/WE). Niniejszy wydruk pisma, na podstawie art. 393 kodeksu postępowania administracyjnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 256 ze zmian.), nie wymaga podpisu odrębnego. Pismo zostało wydane w formie dokumentu elektronicznego przy wykorzystaniu systemu teleinformatycznego i podpisane kwalifikowanym podpisem elektronicznym. Wydruk pisma stanowi dowód tego, co zostało stwierdzone w piśmie wydanym w formie dokumentu elektronicznego. Imię i nazwisko oraz stanowisko służbowe osoby, która pismo podpisała, a także identyfikator pisma nadawany przez system teleinformatyczny, za pomocą którego pismo zostało wydane – w załączeniu.

**PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH DOTYCZACY ZEGARA SŁONECZNEGO
ZNAJDUJĄCEGO SIĘ W PARKU W CENTRUM MIASTA ZWOLEŃ**

Przedmiot opracowania:

Prace konserwatorskie dotyczące elementów zegara słonecznego
wykonanych w granicie, stali oraz w technice lastrica płukanego.

Autor opracowania: Mariusz Borkowski nr dypl./upr. 7753

Signed by /
Podpisano przez:

Mariusz Borkowski

Date / Data:
2025-03-05 12:25

Warszawa 2024

1. DANE OBIEKTU

WOJEWÓDZKI URZĄD OCHRONY ZABYTKÓW
W WARSZAWIE
Delegatura w Radomiu
26-600 Radom, ul. Żeromskiego 53
tel. 48 363-92-14; tel. 48 363-85-14

Obiekt	- Zegar słoneczny
Lokalizacja	- park w centrum miasta, działka ewidencyjna nr 5814 Obręb 0016, 26-700 Zwoleń
Autor	- Tadeusz Ratuszyński
Materiał	- granit, lastrico, stal
Opracowanie	-Dyplomowany konserwator dzieł sztuki mgr Mariusz Borkowski 01-248 Warszawa ul. Jana Kazimierza 60/1 tel. 607 898 510 adres e-mail: info@mario-profile.com

2. OPIS PRZEDMIOTU

Zegar słoneczny wykonany w większości w technice lastrica płukanego. Zbudowany jest w formie dwóch różnej wielkości łuków. Składa się z betonowych elementów prostopadłościennych z płytami lastricowymi w których umieszczono cyfry oraz punkty wykonane w technice brązu.

3. STAN ZACHOWANIA

Stan zachowania jest zły i wymaga interwencji konserwatorskiej powstrzymującej procesy niszczące i poprawiającej walor estetyczny. Wiele elementów zegara uległo degradacji. Szczególnie te wykonane w technologii lastrica. Niektóre płyty z cyframi uległy spękanii i posiadają ubytki formy. Powierzchnia pokryta jest ciemnymi nawarstwieniami. Płyta z napisem posiada wykruszenia na krawędziach. Jej powierzchnia poprzez wieloletnią ekspozycję zewnętrzną wypłukata się unieczytelniając napis. Murowana podbudowa zegara z nieregularnych bloków granitowych na przestrzeni lat uległa zniszczeniu. Zaprawa murarska posiada ubytki. Całość kompozycji pokryta jest nawarstwieniami pochodzenia biologicznego. Wskazówka tzw. „Gnomon” uległa procesom korozji. Łuszcząca się farba odkryła fragmenty świadczące o tym zjawisku. Ponadto elementy stalowe tj. ogrodzenie znajdujące się przed zegarem koroduje. Farba łuszczy się odsłaniając ogniska korozji. Zieleń otaczająca bezpośrednio zegar wrasta w podbudowę i zanieczyszcza obiekt.

PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Najczęstszą przyczyną zniszczeń są naturalne czynniki. Klimat częste zmiany temperatury i wilgotności powietrza, opady deszczu, śniegu, siła i kierunek wiatru wraz z czynnikami biologicznymi doprowadziły obiekt do obecnego stanu zachowania. Charakteryzuje się stosunkowo twardą strukturą, oraz średnią nasiąkliwością. Cementy z biegiem lat poddają się nieubłaganemu procesowi starzenia tzw. wietrzeniu. Jest to naturalny proces niszczenia i polega głównie na wewnętrznej przemianie struktury wraz z rozkładem pod wpływem czynników, fizycznych, chemicznych, mechanicznych i biologicznych. Procesy niepowstrzymane w końcowym rezultacie doprowadzają obiekt do zupełnego zniszczenia.

Głównym czynnikiem niszczącym i powodującym te przyczyny jest woda, która podciągana kapilarnie, zmiękcza spoiwo osłabiając go w ten sposób. Wtedy materiał jest bardziej podatny na zniszczenie mechaniczne. Wchłonięta woda zamarzając powiększa swoją objętość wewnątrz materiału, co powoduje ogromne ciśnienie, a w ostateczności pęknięcia, scukrzenie i stopniowe osypywanie się. Na skutek wody może zachodzić również wewnętrzne rozpuszczenie składników mineralnych. Dodatkowo woda jako rozpuszczalnik uniwersalny niesie z sobą sole. Poprzez pęknięcia woda wnika do wnętrza powoduje korozję. Elementy stalowe (konstrukcyjne) podczas korozji zwiększają swoją objętość. Liczne spękania mogą świadczyć o postępującym procesie. Z powietrza wchłania gazy atmosferyczne i zanieczyszczenia powietrza, takie jak: dwutlenek węgla, tlen, związki siarki i azotu (produkty spalań fabrycznych), powodujące reakcje chemiczne w procesach, których tworzą się kwasy, następują krystalizacje i rekrytalizacje soli. Sole w tych procesach zmieniają swoją formę i objętość wywołując wewnętrzne ciśnienie, wystarczające do rozluźnienia warstw i rozsądzenia odlewu. Pod wpływem gazów lub ich roztworów przebiegają reakcje: utleniania, redukcji, hydratacji i dehydratacji, hydrolizy, karbonizacji, które w rezultacie powodują rozkład cementu. W lecie, gdy następuje zmiana warunków klimatycznych (poddawany jest nagrzewaniu) zewnętrzna skorupa pęka i odchodzi wraz z warstwą cementu. W miejscach pęknięcia, woda jest wchłaniana w wewnętrzną strukturę materiału i przy obniżeniu temperatury (poniżej 0 stopni Celsjusza) narażony jest na kolejne pęknięcia. Najbardziej niebezpieczny jest okres jesienno – zimowy i zimowo – wiosenny, kiedy to gwałtowne zmiany temperatury powodują największe szkody. Naprężenia powstałe w wyniku wahań temperatury prowadzą do dezintegracji materiału.

betonu wodą, aż do uzyskania trwałego głębokiego zwilżenia. Jeżeli przed rozpoczęciem prac stwierdza się nadmierne przesuszenie podłoża tzn. nie jest wyraźnie wilgotny, należy je ponownie spryskać wodą, a jej nadmiar usunąć sprężonym powietrzem. Po 30 min należy przystąpić do wykonania warstwy czepnej. Stosować kolejność i etapowanie robót. Na świeży beton nałożyć warstwę grubości od półtora do dwóch centymetrów lastryka o kolorze i wielkości kruszywa analogicznego do zastosowanego w oryginale.

8. Po wyschnięciu powierzchnię zabezpieczyć impregnatem dedykowanym do zabezpieczenia betonu. Przed impregnacją przeprowadzić próbę na nasiąkliwość.

6. PROGRAM PRAC KOSERWATORSKICH – ELEMENTY WYKONANE Z METALU

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej przed rozpoczęciem prac.
2. Zabezpieczenie elementów z lastrica
3. Wykonanie prób na oczyszczanie metodą strumieniową przy użyciu mikropiaskarki - właściwa metoda powinna zostać dobrana do konkretnego typu nawarstwień lub zabrudzeń czy przemalowań.
4. Miejscowe doczyszczenie zabrudzeń (jeśli będzie konieczne) mieszanymi metodami mechaniczno – chemicznymi (środki do usuwania farb olejnych, rozpuszczalniki)
5. Dezynfekcja powierzchni metodą powlekania preparatem biobójczym.
6. Uzupełnienie średnich i drobnych ubytków przy pomocy żywicy poliestrowej.
7. Naniesienie warstwy podkładowej np. cynkowej.
8. Naniesienie monochromii w kolorze czarnym (farby alkidowe) z dodatkiem grafitu.
9. Montaż bramy oraz przesł w miejscu docelowym.

4. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Obiekt jest w bardzo złym stanie zachowania w związku z tym należy wykonać prace konserwatorskie. Zegar słoneczny znajduje się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków. Jako cenny pomnik historyczny pełniący swą funkcję dla mieszkańców miasta Zwoleń, powinien poprawić swój wygląd estetyczny. Prace konserwatorskie przyczynią się do zatrzymania procesów niszczących.

5. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH – ELEMENTY WYKONANE **LASTRICO**

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej przed rozpoczęciem prac konserwatorskich
2. Zabezpieczenie terenu wokół zegara słonecznego
3. Zabezpieczenie cyfr wykonanych w technice brązu przed uszkodzeniem patyny naturalnej.
4. Sklejenie zdezintegrowanych elementów płyt lastricowych za pomocą żywic epoksydowych z kotwami ze stali kwasoodpornej
5. Oczyszczenie powierzchni środkami i metodami dobranymi drogą prób. Zaleca się do wstępnego oczyszczania zastosowanie mikropiaskarki.
6. Rysy i pęknięcia poszerzyć, uzupełnić używając spoiwa hydraulicznego.
7. Uzupełnianie ubytków - oczyszczone podłoże musi być odpowiednio nawilżone przed przystąpieniem do wykonania warstwy szpachelnej. Samo zwilżenie powierzchniowe starego betonu jest niewystarczające, ponieważ wilgoć w szybkim tempie jest zabierana z powierzchni w głąb betonu, w rezultacie czego przypowierzchniowa warstwa ulega przesuszeniu i po nałożeniu warstwy szpachelnej odsysa z niej wodę. Aby do tego nie dopuścić, konieczne jest dwukrotne zwilżenie powierzchni starego betonu. Pierwsze na 12-14 godzin przed wykonaniem robót poprzez wielokrotne spryskanie

10. Wykonanie dokumentacji powykonawczej.

Wojewódzki Urząd
Ochrony Zabytków w Warszawie
Delegatura w Radomiu
DEC.(POS.) Nr 17 DR 125
z dnia 12.03.2021

7. PROGRAM PRAC KOSERWATORSKICH – ELEMENTY WYKONANE W GRANICIE

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej przed rozpoczęciem prac.
2. Organizacja stanowiska pracy w parku w tym montaż ogrodzenia zabezpieczającego na czas realizacji prac.
3. Usunięcie luźno związanych nawarstwień przy użyciu miękkich pędzli.
4. Usunięcie nawarstwień silnie scalonych z podłożem metodą chemiczną przy użyciu wody z urządzenia wysokociśnieniowego z regulacją ciśnienia.
5. Mechaniczne usunięcie odspajających się zapraw dłutami kamieniarskimi.
6. Mechaniczne i chemiczne doczyszczenie powierzchni granitu z użyciem narzędzi szczotek oraz skalpeli.
7. Zastosowanie środka biobójczego (kilkukrotny oprysk).
8. Uzupełnienie drobnych ubytków kitem epoksydowym z wypełniaczem granitowym oraz pigmentami mineralnymi.
9. Opracowanie kitów metodami mechanicznymi.
10. Zabezpieczenie lica preparatem na bazie alkylalkoxysiloxanu.
11. Wykonanie napraw spoin zaprawą systemową renomowanej firmy do napraw betonu.
12. Dokumentacja fotograficzna i opisowa po konserwacji.

8. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

Fot.1 Zegar słoneczny usytuowany w parku śródmiejskim w Zwoleń, stan przed konserwacją, autor fot. Mariusz Borkowski

Fot.2 Zegar słoneczny usytuowany w parku śródmiejskim w Zwoleniu, stan przed konserwacją, zbliżenie, autor fot. Mariusz Borkowski

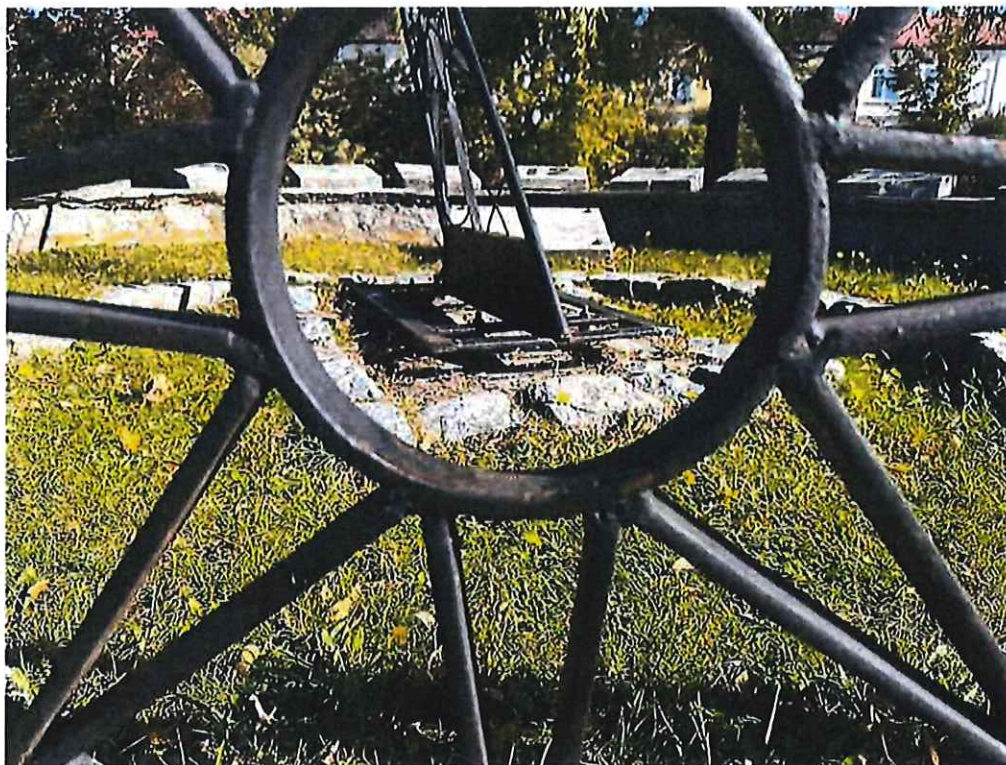
Fot.3 Zegar słoneczny usytuowany w parku śródmiejskim w Zwoleniu, stan przed konserwacją, zbliżenie, autor fot. Mariusz Borkowski

Fot.4 Zegar słoneczny usytuowany w parku śródmiejskim w Zwoleniu, stan przed konserwacją, autor fot. Mariusz Borkowski

Fot.5 Zegar słoneczny usytuowany w parku śródmiejskim w Zwoleń, stan przed konserwacją, zbliżenie, autor fot. Mariusz Borkowski

Fot.6 Zegar słoneczny usytuowany w parku śródmiejskim w Zwoleń, stan przed konserwacją, zbliżenie, autor fot. Mariusz Borkowski

Fot.7 Zegar słoneczny usytuowany w parku śródmiejskim w Zwoleń, stan przed konserwacją, zbliżenie, autor fot. Mariusz Borkowski

Fot.8 Zegar słoneczny usytuowany w parku śródmiejskim w Zwoleń, stan przed konserwacją, zbliżenie, autor fot. Mariusz Borkowski

Fot.9 Zegar słoneczny usytuowany w parku śródmiejskim w Zwoleń, stan przed konserwacją, zbliżenie, autor fot. Mariusz Borkowski

Fot.10 Zegar słoneczny usytuowany w parku śródmiejskim w Zwoleń, stan przed konserwacją, autor fot. Mariusz Borkowski

Fot.11 Zegar słoneczny usytuowany w parku śródmiejskim w Zwoleń, stan przed konserwacją, zbliżenie, autor fot. Mariusz Borkowski

Fot.12 Zegar słoneczny usytuowany w parku śródmiejskim w Zwoleń, stan przed konserwacją, zbliżenie, autor fot. Mariusz Borkowski

Fot.14 Zegar słoneczny usytuowany w parku śródmiejskim w Zwoleniu, stan przed konserwacją, zbliżenie, autor fot. Mariusz Borkowski

Fot.15 Zegar słoneczny usytuowany w parku śródmiejskim w Zwoleniu, stan przed konserwacją, zbliżenie, autor fot. Mariusz Borkowski

Fot.16 Zegar słoneczny usytuowany w parku śródmiejskim w Zwoleniu, stan przed konserwacją, zbliżenie, autor fot. Mariusz Borkowski

Fot.17 Zegar słoneczny usytuowany w parku śródmiejskim w Zwoleniu, stan przed konserwacją, zbliżenie, autor fot. Mariusz Borkowski

Fot.18 Zegar słoneczny usytuowany w parku śródmiejskim w Zwoleń, stan przed konserwacją, zbliżenie, autor fot. Mariusz Borkowski

Fot.19 Zegar słoneczny usytuowany w parku śródmiejskim w Zwoleń, stan przed konserwacją, zbliżenie, autor fot. Mariusz Borkowski

Fot.20 Zegar słoneczny usytuowany w parku śródmiejskim w Zwoleniu, stan przed konserwacją, zbliżenie, autor fot. Mariusz Borkowski

Fot.21 Zegar słoneczny usytuowany w parku śródmiejskim w Zwoleniu, stan przed konserwacją, zbliżenie, autor fot. Mariusz Borkowski

Fot.22 Zegar słoneczny usytuowany w parku śródmiejskim w Zwoleniu, stan przed konserwacją, zbliżenie, autor fot. Mariusz Borkowski

Fot.23 Zegar słoneczny usytuowany w parku śródmiejskim w Zwoleniu, stan przed konserwacją, zbliżenie, autor fot. Mariusz Borkowski

